

*Заворотченко Т. М.,**кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права,
конституційного права та державного управління,
Голова Ради молодих вчених юридичного факультету
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара*

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У МІСТІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКУ

Анотація. Стаття присвячена діючим у місті Дніпропетровську політичні права і свободи людини й громадянина та запропонована авторська точка зору щодо реалізації даної групи системи прав людини.

Ключові слова: право на участь у виборах, загальне виборче право, масові заходи, право громадян на об'єднання, звернення громадян.

Постановка проблеми. Проблеми реалізації політичних прав і свобод в Дніпропетровську пов'язані з неефективністю їх гарантій (українських і дніпропетровських), які мають велике значення тільки в сукупності (економічні, політичні, соціальні, духовні; юридичні; організаційні). Гарантування політичних прав і свобод в Дніпропетровську засновується перш за все на демократизмі суспільно-політичного устрою держави в цілому. Разом із Україною забезпечувати гарантії повинні всі державні органи влади, а також органи місцевого самоврядування Дніпропетровська. Вони зобов'язані забезпечувати політичні права і свободи громадянина в межах своїх повноважень всіма можливими способами і засобами. Слід підкреслити, що серйозними перешкодами у здійсненні політичних прав і свобод дніпропетровцями є прогалини, протиріччя та нестабільність дніпропетровського законодавства, неякісна робота законодавчої влади, бюрократичні начала, корупція в діяльності судових та правоохоронних органах, відсутність спеціальних органів щодо захисту прав і свобод. Інститути із захисту політичних прав і свобод, які сьогодні існують у Дніпропетровську, є недостатніми, діють частенько неефективно і є деформованими. І тому, на нашу думку, виникла проблема реалізації суб'єктивних політичних прав і свобод громадян в місті Дніпропетровську.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові праці В.В. Букача, А.В. Грабильнікова, І.В. Дробуш, В.В. Копейчикова, В.В. Краченко, О.Г. Кушніренко, А.Ю. Олійник, В.Ф. Погорілко, В.А. Патюліна, П.М. Рабіновича тощо стали загальним підґрунтям для проведення аналізу конституційних суб'єктивних політичних прав і свобод людини й громадянина в Дніпропетровську.

Метою даної статті є спроба автора дослідити основні конституційні суб'єктивні політичні права і свободи людини й громадянина в місті Дніпропетровську та визначити порядок їх регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наше наукове дослідження ми почнемо з аналізу політичного

суб'єктивного права – право на участь у референдумі. На наш погляд, на референдум міста Дніпропетровська можуть бути винесені тільки питання, які знаходяться у віданні міста Дніпропетровська або у спільному віданні України і міста Дніпропетровська. На місцевий референдум можуть бути винесені питання, які знаходяться у віданні місцевого самоврядування. У той же час на референдум не можуть бути винесені питання: 1) про дострокове припинення або продовження строку повноважень органів державної влади міста Дніпропетровська, органів місцевого самоврядування, про припинення здійснення ними своїх повноважень, а також про проведення дострокових виборів до органів державної влади міста Дніпропетровська, органів місцевого самоврядування або про відстрочку вказаних виборів; 2) про персональний склад органів державної влади міста Дніпропетровська, органів місцевого самоврядування; 3) про обрання депутатів та посадових осіб, про затвердження, про призначення на посаду та про звільнення з посади посадових осіб, а також про надання згоди на їх призначення та звільнення від посади; 4) про прийняття або про зміну відповідного бюджету, виконання та зміну фінансових зобов'язань міста Дніпропетровська, муніципального утворення; 5) про прийняття надзвичайних і строкових заходів щодо забезпечення здоров'я і безпеки населення.

Отже, право на участь у виборах і право на участь в референдумах на території Дніпропетровська реалізуються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Ці принципи, закріплені в законодавстві міста Дніпропетровська, діють на всій території України в силу її Конституції і Законів України. Разом з тим законодавство Дніпропетровська обмежує принцип загальності виборчого права, звужує коло осіб, які мають право голосувати та бути обраними. Тут діє правило, згідно з яким, правом на участь у виборах і правом на участь в референдумах наділяються тільки ті громадяни, які відповідно до законодавства є жителями міста Дніпропетровська.

В цілому, аналізуючи законодавство міста Дніпропетровська про право громадян на участь в виборах і право на участь в референдумах, можна зробити наступні висновки: I. законодавство міста Дніпропетровська, як і українське законодавство, визнає і гарантує вказані політичні права громадян; II. при виборах до своїх органів державної влади, при проведенні референдумів Дніпропетровськ керується українським законодавством про

вибори і референдуми, що забезпечує єдність виборчої системи України; III. разом з тим на території міста Дніпропетровська діють свої власні акти, які докладно регламентують порядок організації і проведення виборів і референдумів у Дніпропетровську, що дозволяє враховувати її особливості; IV. системи проведення виборів і референдумів у Дніпропетровську багато в чому повторюють державну модель, але в той же час мають, хоча і не принципові, відмінності; V. дані політичні права за законодавством Дніпропетровська належать тільки жителям міста Дніпропетровська.

Статут міста Дніпропетровська гарантує реалізацію громадянами свободу зборів, мітингів, демонстрацій, походів і пікетувань. Громадяни на території міста Дніпропетровська мають право збиратися мирно і без зброї, проводити мітинги, вуличні походи, демонстрації та інші мирні масові акції відповідно з українським законодавством, законами і нормативними правовими актами міста Дніпропетровська.

Нагадаємо, що право збиратися мирно, без зброї, проводити збори, мітинги і демонстрації, походи і пікетування мають тільки громадяни України. Іноземці і особи без громадянства такого права не мають. Мирні збори в закритих приміщеннях не потребують жодного дозволу, ні повідомлення, хоча і в цьому випадку на учасників розповсюджуються загальні заборони – мати зброю, здійснювати антиконституційну агітацію, порушувати громадський порядок та інше.

На наш погляд, необхідно звернути увагу на забезпечення умов реалізації права громадян України на проведення в місті Дніпропетровську зборів, мітингів, демонстрацій, походів і демонстрацій з метою регламентування порядку організації і проведення публічних заходів на території міста Дніпропетровська. Справа в тому, що дане положення за суттю повторює положення українського законодавства і не встановлює будь-яких обмежень для проведення публічних заходів у Дніпропетровську.

Законодавство України встановлює, що публічні заходи можуть проводитися в будь-яких придатних для цілей даного заходу місцях у випадку, якщо його проведення не створює загрози завалення будівель і споруд або іншої загрози безпеки учасників публічного заходу. Організаторам публічного заходу може бути запропоновано змінити місце і (або) час проведення публічного заходу у випадках, якщо: 1) об'єкт, який є пам'ятником історії і культури, знаходиться в аварійному стані і проведення такого заходу на його території створює загрозу здоров'ю і безпеці його учасників; 2) на момент заходу, який планується на об'єкті проводяться ремонтні, реставраційні або консерваційні роботи; 3) на об'єкті раніше заплановано проведення культурно-масових, видовищних, екскурсійних заходів; 4) це створює перешкоди для доступу громадян на територію вказаних об'єктів; 5) проведення публічного заходу створює перешкоди в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних установ, які знаходяться на території об'єктів, що є пам'ятниками історії і культури.

Крім того, законодавством України регулюється порядок проведення зборів (сходів) і конференцій громадян з питань місцевого значення в межах під'їзду

будинку, одного будинку або групи будинків, кварталу, вулиці, мікрорайону, населених пунктів на території району міста Дніпропетровська.

Таким чином, законодавство міста Дніпропетровська, як і українське законодавство, гарантує громадянам свободу зборів, мітингів, демонстрацій, походів і пікетувань та не містить будь-яких спеціальних вимог, які б забезпечували реалізацію вказаного права громадянами на території міста Дніпропетровська.

Реалізація права громадян на об'єднання в місті Дніпропетровську здійснюється перш за все на основі українського законодавства. Право на об'єднання є універсальним, тобто розповсюджується на всі можливі форми державної соціальності індивідів, які не протирічать Конституції України, незалежно від того, чи закріплені вони на рівні Конституції, поточного законодавства чи ні [1, с. 20; 2, с. 47]. Законодавство міста Дніпропетровська не містить норм прямо гарантуючих дане право, немає і спеціального закону, який би регулював правовий статус і порядок діяльності громадських об'єднань. Разом з тим, громадські об'єднання, виражаючи в організованих формах інтереси різних соціальних, професійних, національно-культурних та інших груп населення, є важливим соціальним партнером керівництва Дніпропетровська в реалізації його програм.

Відповідно до Закону України від 22 березня 2012 р. «Про громадські об'єднання» право громадян на об'єднання включає в себе право створювати на добровільній основі громадські об'єднання для захисту загальних інтересів та досягнення загальних цілей, право вступати до існуючих громадських об'єднань або утримуватися від вступу до них, а також право безперешкодно виходити із громадських об'єднань [3]. Громадське об'єднання представляє собою добровільне, самоврядне, некомерційне формування, створене з ініціативи громадян, які об'єднуються на основі спільності інтересів для реалізації загальних цілей, зазначених в статуті громадського об'єднання. Вони можуть створюватися у формах громадських організацій, громадського руху, громадського фонду, громадської установи, органу громадської самодіяльності або політичної партії. Принципами створення та діяльності громадських об'єднань є добровільність, рівноправність самоврядування та законність. Їх діяльність повинна бути гласною.

Право на звернення громадян закріплюється законодавством міста Дніпропетровська і Конституцією України. Кожен громадянин або група громадян має право звертатися до органів державної влади міста Дніпропетровська, органів місцевого самоврядування або до їх посадових осіб. Порядок розгляду звернень у Дніпропетровську встановлюється українським законодавством та прийнятими відповідно до них правовими актами міста Дніпропетровська. На звернення надається відповідь за суттю питання.

Законодавство України під зверненням громадянина розуміє направлені до державного органу, органу місцевого самоврядування або посадовій особі письмову пропозицію, заяву чи скаргу, а також усне звернення громадянина до державного органу, органу місцевого самоврядування. Пропозиція є рекомендацією грома-

дянина щодо вдосконалення законів та інших нормативно-правових актів, діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, розвитку суспільних відносин, поліпшенню соціально-економічної та інших сфер діяльності держави та суспільства. Заява є проханням громадянина про сприяння в реалізації його конституційних прав і свобод або конституційних прав і свобод інших осіб, або повідомлення про порушення законів та інших нормативно-правових актів, недоліках в роботі державних органів, органів місцевого самоврядування та посадових осіб, або критика діяльності вказаних органів і посадових осіб. Скарга є проханням громадянина про відновлення або захист його порушених прав, свобод чи законних інтересів або прав, свобод чи законних інтересів інших осіб.

Українське законодавство має таку особливість, що розширює кількість видів звернень. Під ними розуміють викладені в усній чи письмовій формі пропозиції, заяви, скарги, клопотання, колективні звернення громадян, петиції. Клопотання є письмовим зверненням громадянина з проханням про визнання за ним певного статусу, прав, гарантій та пільг щодо надання документів, їх підтверджуючих. Колективне звернення є звернення двох чи більше громадян в письмовій формі, яке містить приватний інтерес, або звернення, прийняте на мітингу, зборах та підписане організаторами і (або) учасниками мітингу або зборів, яке має суспільний характер. Під петиціями закон розуміє колективні звернення громадян до органів влади міста про необхідність проведення громадських реформ або часткової зміни міського законодавства.

Нажаль, Закон про порядок розгляду петицій й досі в Україні відсутній. У Дніпропетровську ця проблема також вирішена частково. В нормативно-правових актах які стосуються звернень громадян не міститься положень, які регламентують порядок розгляду петицій, при цьому детально регулюються питання розгляду інших видів звернень (пропозицій, заяв, скарг, клопотань).

Крім того, громадяни мають право особисто або через своїх представників звертатися до органів державної влади міста, до органів місцевого самоврядування, до їх посадових осіб, державних та муніципальних службовців, до керівників підприємств, установ і громадських об'єднань, до компетенції яких входить розгляд поставлених у зверненнях питань [4, с. 147]. Законодавство України зобов'язує не тільки органи державної влади міста, органи місцевого самоврядування, посадових осіб, міністрів та інших членів керівництва Дніпропетровська, але й також керівників підприємств, установ, організацій своєчасно або по суті розглядати звернення громадян та приймати за ними рішення. Дане положення стосується лише порядку розгляду звернень громадян державними органами, органами місцевого самоврядування та посадовими особами державних органів. Громадяни України, жителі Дніпропетровська, інші громадяни України, іноземні громадяни, а також особи без громадянства, які законно знаходяться на території міста, мають право особисто або через своїх представників звертатися до органів державної влади міста, до органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб.

Жителі міста Дніпропетровська здійснюють громадянську законодавчу ініціативу шляхом внесення до

керівництва міста петиції з пропозицією про прийняття, зміну або відміну положення про подання петицій. Реалізація права громадянської законодавчої ініціативи здійснюється відповідно до порядку здійснення громадянської законодавчої ініціативи, який і визначає порядок подання та розгляду петицій з питань часткової зміни законодавства міста Дніпропетровська.

На наш погляд, жителі міста Дніпропетровська можуть мати право здійснювати громадянську законодавчу ініціативу шляхом внесення до керівництва міста петиції з пропозицією про прийняття, зміну або скасування закону міста Дніпропетровська та відповідного проекту. Петиція повинна вноситися у письмовій формі від імені не менш як 50 тисяч жителів міста Дніпропетровська. В ній можуть міститися тільки питання, які є спільним віданням України та міста Дніпропетровська, або ті, які знаходяться у віданні міста Дніпропетровська, і не повинні бути спрямовані на обмеження чи скасування загально визнаних прав і свобод людини й громадянина та конституційних гарантій таких прав і свобод.

Висновки. Зважаючи на все вищевикладене, слід визначити, що нормалізації ситуації з політичними правами і свободами у Дніпропетровську могли б сприяти наступні заходи із вдосконалення гарантій їх реалізації: по-перше, реформування органів управління враховуючи їх підконтрольність народу, відкритість та чуйність до потреб населення, інформованість суспільства про їх діяльність; по-друге, перебудова діяльності правоохоронних органів, зокрема, формування незалежного і справедливого суду; по-третє, безперешкодне подолання прогалин в законодавстві міста Дніпропетровська, зокрема, необхідно прийняти закони, які б регулювали окремі види політичних прав і свобод громадян – право на об'єднання, право на інформацію, які закріплюють обов'язки державних органів влади міста Дніпропетровська по захисту політичних прав і свобод та посилюють відповідальність за порушення політичних прав і свобод, необхідно усунути невідповідність законодавства Дніпропетровська українському законодавству; по-четверте, встановлення інституту Уповноваженого з прав людини в Дніпропетровську, який би сприяв більш ефективному державному захисту прав і свобод, їх дотриманню та повазі державними органами і їх посадовими особами; по-п'яте, тісна взаємодія правозахисних організацій з органами державної влади; і по-шосте, формування високого рівня культури прав людини серед населення, підвищення рівня правосвідомості громадян і співробітників державного апарату.

Література:

1. Кокотов А.Н. О статусе общественных организаКокотов А.Н. О статусе общественных организаций / А.Н. Кокотов // Правоведение. – 1993. – № 3. – С. 20-21.
2. Авакьян С.А. Политический плюрализм и общественные объединения в Российской Федерации: конституционно-правовые основы : учебник / С.А. Авакьян. – М. : Юрид. лит., 1996. – 346, [1] с.
3. Про громадські об'єднання: закон України від 22 берез. 2012 р. // Голос України від 18.04.2012.
4. Право и права человека / Сборник научных трудов юридического факультета МГЛУ: каталог: в 7 кн. / [отв. ред. Львов А.В.]. – М. : Юрид. лит., 2004. – (Серия «Нормативная база»). Т. 7. – 2004. – 476 с.

Заворотченко Т. Н. Теоретические и практические аспекты реализации субъективных политических прав и свобод граждан в городе Днепропетровске

Аннотация. Статья посвящена действующим в городе Днепропетровске политическим правам и свободам человека и гражданина и предложена авторская точка зрения в отношении реализации данной группы системы прав человека.

Ключевые слова: право на участие в выборах, общее избирательное право, массовые мероприятия, право граждан на объединения, обращения граждан.

Zavorotchenko T. Theoretical and practical aspects of realization of the subjective political rights and freedoms of citizens in the city of Dnepropetrovsk

Summary. Article is devoted to the political rights operating in the city of Dnepropetrovsk and freedoms of the person and the citizen and the author's point of view concerning realization of this group of system of human rights is offered.

Key words: right on taking part in the election, common electoral law, mass measures, right for citizens on associations, appeals of citizens.